

MedPharm Polska

Otępienie

Vademecum kieszonkowe z atlasem

Hans Förstl
Alfred Maelicke
Claus Weichel

z 38 zdjęciami

Wydawnictwo Georg Thieme Verlag
Stuttgart – Nowy Jork

Przedmowa

Dla człowieka myślącego (*homo sapiens*) nie ma większego zagrożenia jak utrata jego zdolności funkcji intelektualnych, czyli otępienie. Na skutek zmian demograficznych w ostatnim okresie nieproporcjonalnie szybko wzrasta liczba chorych ze schorzeniami warunkowanymi podeszłym wiekiem; tendencja ta będzie utrzymywała się zapewne i w kolejnych latach. W krajach niemieckojęzycznych statystycznie na jednego pratykującego lekarza przypada średnio ponad dziesięciu pacjentów z zaburzeniami otępiennymi. Ten stan rzeczy rodzi szereg implikacji. Od lekarzy rejonowych wymaga to nabycia umiejętności i poprawy kompetencji w zakresie rozpoznawania i terapii tego rodzaju zaburzeń. Duża zapadalność na otępienie powoduje jednak, iż również lekarze innych specjalności muszą potrafić prawidłowo je rozpoznawać i umieć poprowadzić pacjenta z tego rodzaju zaburzeniami – przynajmniej przez wymagany okres, np. podczas jego pobytu w szpitalu związanego z zabiegiem operacyjnym.

Za tzw. wczesną diagnozę, podstawowe leczenie, społeczno-medyczną opiekę nad pacjentami z otępieniem, oraz prowadzenie rodzin tych chorych odpowiedzialni są przede wszystkim lekarze rodzinni i interniści. To właśnie z myślą o nich zostało opracowane niniejsze kompendium.

Monachium
jesień 2004

Hans Förstl
– w imieniu wszystkich autorów

–

Prof. dr med. Hans Förstl
Dyrektor Kliniki i Polikliniki
Psychiatrii i Psychoterapii
Klinika na Prawym Brzegu Izary
Uniwersytet Techniczny w Monachium
Ismaninger Strasse 22
81675 Monachium

Prof. dr Alfred Maelicke
Instytut Chemii Fizjologicznej
Uniwersytet w Moguncji
Duesbergweg 6
55131 Moguncja

dr Claus Weichel
Instytut Chemii Fizjologicznej
Uniwersytet w Moguncji
Duesbergweg 6
55131 Moguncja

Spis treści

1 Wstęp ... 2

- 1.1 **Wprowadzenie** ... 2
- 1.2 **Rys historyczny** ... 4
- 1.3 **Epidemiologia** ... 6

2 Definicje ... 8

- 2.1 **Otępienie i pamięć** ... 8
- 2.2 **Różnicowanie zespołów otępiennych od innych zaburzeń** ... 10
  - Majaczenie (stan splątaniowy) ... 10
  - Inne deficyty neurologiczne ... 10
  - Zaburzenia psychogenne ... 10
- 2.3 **Diagnostyka różnicowa otępień** ... 12
  - Teoria Bayesa ... 12
  - Diagnostyka różnicowa ... 12
  - Zespół „Alzheimer-plus” ... 12

3 Diagnostyka ... 14

- 3.1 **Wywiad i badanie** ... 14
  - Dane z wywiadu ... 14
  - Badanie ... 14
- 3.2 **Testy psychometryczne** ... 16
  - Testy poznawcze ... 16
  - Skale funkcjonalne ... 18
  - Skale oceny zachowania ... 20
- 3.3 **Diagnostyka kliniczna** ... 22
  - Badania laboratoryjne ... 22
  - Badanie płynu mózgowo-rdzeniowego ... 22
  - Badanie EEG ... 22
  - Diagnostyka obrazowa ... 24

4 Postacie otępienia ... 26

- 4.1 Otępienie typu Alzheimera ... 26**
  - Kliniczne kryteria diagnostyczne ... 26
  - Zaburzenia funkcji poznawczych ... 28
  - Zaburzenia przeżywania i zachowania ... 30
  - Neurofarmakologia ... 32
  - Patologia molekularna ... 34
  - Neuropatologia ... 36
- 4.2 Zaniki okolicy czołowo-skroniowej ... 38**
- 4.3 Otępienie z ciałkami Lewy'ego ... 40**
- 4.4 Inne choroby neurozwyrodnieniowe ... 42**
  - Idiopatyczna choroba Parkinsona ... 42
  - Postępujące porażenie nadjądrowe ... 42
  - Zwyrodnienie korowo-podstawne ... 42
  - Płasawica Huntingtona ... 42
- 4.5 Otępienia naczyniowe ... 44**
  - Makroangiopatie ... 44
  - Mikroangiopatie ... 44
  - Mieszane postacie otępienia ... 44
- 4.6 Choroby wywołane prionami (priony) ... 46**
- 4.7 Zapalne choroby ośrodkowego układu nerwowego ... 46**
- 4.8 Otępienia warunkowane metabolicznie, pokarmowo i toksycznie ... 48**
  - Choroba Wilsona ... 48
  - Niedoczynność i nadczynność tarczycy ... 48
  - Niedobór witaminy B₁₂ ... 48
  - Nadużywanie alkoholu ... 48
  - Narkotyki, trucizny środowiskowe i przemysłowe ... 48
- 4.9 Otępienia w przebiegu innych chorób mózgu ... 50**
  - Wodogłowie normotensyjne ... 50
  - Guzy mózgu ... 50
- 4.10 Otępienia pourazowe ... 50**
- 4.11 Otępienia warunkowane niedotlenieniem ... 50**
- 4.12 Otępienia warunkowane genetyczne ... 50**
- 4.13 Zespoły podobne do otępienia w przebiegu chorób psychicznych ... 52**
  - Depresje ... 52
  - Inne zaburzenia psychiczne ... 52
- 4.14 Leki, które mogą powodować ujawnienie się zespołów podobnych do otępienia ... 52**

---

5   Terapia ... 54

- 5.1   Całościowy plan terapii ... 54**
- 5.2   Leki przeciwotężenne ... 56**
  - Inhibitory cholinesterazy ... 56
  - Antagoniści receptora NMDA ... 62
  - Leki nootropowe ... 64
- 5.3   Inne leki psychotropowe ... 66**
  - Neuroleptyki ... 66
  - Leki przeciwdepresyjne ... 66
  - Benzodwiazepiny ... 66
- 5.4   Terapie innowacyjne ... 68**
  - Agregacja beta-amyloidu A_{β1-42} ... 68
  - Niesteroidowe leki przeciwzapalne ... 68
  - Hamowanie procesów zapalnych i inne efekty ... 68
  - Estrogeny ... 68
- 5.5   Czynniki ryzyka na które można wpłynąć ... 70**
  - Nadciśnienie tętnicze ... 70
  - Cukrzyca ... 70
  - Cholesterol ... 70
  - Homocysteina ... 70
  - Czynniki związane ze stylem życia ... 70**
- 5.6   Postacie terapii nefarmakologicznej ... 72**
  - Procedury poznawcze ... 72
  - Metody biograficzne ... 72
  - Walidacja ... 74
  - Założenia dla terapii behawioralnej ... 74
  - Otoczenie terapeutyczne ... 74
- 5.7   Poradnictwo i opieka nad pacjentami i ich krewnymi ... 76**

---

6   Literatura ... 78

---

7   Skorowidz rzeczowy ... 85

Spis skrótów

Aβ – βA	beta-amyloid, peptyd amyloidu β
ACh	acetylocholina
AChE	acetylocholiesteraza – esteraza acetylocholinowa
AD	choroba Alzheimerera (<i>Alzheimer disease</i>) – otępienie w chorobie Alzheimerera (<i>Alzheimer dementia</i>)
ADAS	Skala Oceny (objawów) Choroby Alzheimerera (<i>Alzheimer Disease Assessment Scale</i>)
ADL	codzienne czynności (<i>activities of daily living</i>)
ADL-IS	Międzynarodowa Skala Oceny Codziennych Czynności (<i>Activities of Daily Living International Scale</i>)
AIDS	nabyty zespół braku odporności immunologicznej (<i>acquired immune deficiency syndrome</i>)
ALS	stwardnienie zanikowe boczne (<i>amyotrophic lateral sclerosis</i>)
AMA	przeciwciała przeciwmitochondrialne (<i>antimitochondrial antibodies</i>)
ANA	przeciwciała przeciwjądrowe (<i>antinuclear antibodies</i>)
ANCA	przeciwciała skierowane przeciwko cytoplazmie obojętnochłonnych granulocytów (<i>anti-neutrophil cytoplasmatic antibodies</i>)
APL	ligand o allosterycznym działaniu potencjalizującym (<i>allosteric potentializing ligand</i>)
APP	białko prekursorowe amyloidu (<i>amyloid precursor protein</i>)
BPS	Ocena Seniorów Wymagających Opieki (Beurteilung der Pflegebedürftigen Senioren)
CADASIL	arteriopatía z podkorowymi zawałami i leukoencefalopatią (<i>cerebral autosomal dominant arteriopathy with subcortical infarcts and leukoencephalopathy</i>)
CBD	zwyrodnienie korowo-podstawne (<i>cortico-basal degeneration</i>)
CDR	skala Klinicznej Oceny Otepienia (<i>Clinical Dementia Rating</i>)
CH	pląsawica Huntingtona (<i>chorea Huntington</i>)
CJD	choroba Creutzfeldta i Jakoba (<i>Creutzfeldt-Jakob disease</i>)
CSF	płyn mózgowo-rdzeniowy (<i>cerebro-spinal fluid</i>)
CT – TK	badanie techniką tomografii komputerowej (<i>computer tomography</i>)
DE	rozlane zapalenie mózgu (<i>disseminated encephalitis</i>)

DLB	otępienie z ciałkami Lewy'ego – choroba rozsianych ciałek Lewy'ego (<i>dementia with Lewy bodies</i>)
DSB	zespół otępienny w przebiegu depresji (<i>dementia syndrome in depression</i>)
EEG	elektroencefalografia, badanie elektroencefalograficzne, elektroencefalogram
EPMS	zaburzenia pozapiramidowe i układu ruchu (<i>extrapyramidal and movement disorders</i>)
EVA	Moduł Badawczy do Analizy Zachowania (<i>Explorationsmodul Verhaltensanalyse</i>)
FAST	Skala Funkcjonalnej Oceny Stopni Choroby (<i>Functional Assessment Staging</i>)
FDG	fluordezoksylgukoza
FTD	zwyrodnienie lub otępienie czołowo-skroniowe (<i>fronto-temporal degeneration/dementia</i>)
GDS	Geriatryczna Skala Oceny Depresji (<i>Geriatric Depression Scale</i>)
GSS	zespół Gertsmana-Sträuslera-Scheinkera (<i>Gertsman-Sträusler-Scheinker syndrome</i>)
ICD-10	Międzynarodowa Klasyfikacja Chorób, 10 wersja (<i>International Classification of Diseases – 10 revision</i>)
LRP	białko związane z receptorem wiążącym lipoproteiny o niskiej gęstości (<i>low density lipoprotein receptor-related protein</i>)
mAChR	muskarynowy receptor acetylcholinergiczny
MAI	Instrument do Wielopoziomowej Oceny (<i>Multilevel Assessment Instrument</i>)
MCI	lekkie/łagodne zaburzenia funkcji poznawczych (<i>mild cognitive impairment</i>)
MELAS	mitochondrialna miopatia i encefalopatia z kwasica mlekową i epizodami podobnymi do udaru (<i>mitochondrial myopathy, encephalopathy, lactacidosis, stroke / stroke-like episodes</i>)
MID	otępienie wielozawałowe (<i>multi infarct dementia</i>)
MMST	Krótki Test Oceny Stanu Psychicznego (<i>Mini-Mental Status Test</i>)
MRI – MRT	badanie techniką magnetycznego rezonansu jądrowego – tomografia magnetycznym rezonansem jądrowym (<i>magnetic resonance imaging – magnetic resonance tomography</i>)
MSA	zanik wieloukładowy (<i>multi-system atrophy</i>)
MTR	obrazowanie przy pomocy transferu magnetyzacyjnego (<i>magnetization transfer imaging</i>)
nAChR	nikotynowy receptor acetylcholinergiczny
NMDA	kwas N-metylo-D-asparaginowy

NOSGER	Skala Obserwacji Pielęgniarskiej Geriatrycznych Pacjentów (<i>Nurse's Observation Scale for Geriatric Patients</i>)
NPC	choroba Niemann i Picka typu C (<i>Niemann-Pick C</i>)
NPI	Inwentarz Neuropsychiatryczny (<i>Neuropsychiatrische Inventar</i>)
NSAR	niesteroidowe leki przeciwzapalne (<i>nonsteroid antirheumatics</i>)
PSP	postępujące porażenie nadjądrowe (<i>progressive supranuclear palsy/parese/ophthalmoplegia – Steele-Richardson-Olszewski syndrome</i>)
PD	choroba Parkinsona (<i>Parkinson's disease</i>)
PTSD	zespół stresu pourazowego (<i>post-traumatic stress disorder</i>)
REM	faza snu z szybkimi ruchami gałek ocznych (<i>rapid eye movements</i>)
ROT	trening polegający na ukierunkowywaniu na realność (<i>reality orientation training</i>)
SAE	podkorowa encefalopatia miażdżycowa Binswangera (<i>subcortical arteriosclerotic encephalopathy</i>)
SAS	zespół śródnocnego bezdechu sennego (<i>sleep apnoea syndrome</i>)
SERM	selektywny modulator receptorów estrogenowych (<i>selective estrogen receptor modulator</i>)
SLE	toczeń rumieniowaty układowy (<i>systemic lupus erythematosus</i>)
SPECT	badanie techniką tomografii emisyjnej pojedynczego fotonu (<i>single photon emission computer tomography</i>)
SSRI	leki z grupy selektywnych inhibitorów wychwyty zwrotnego serotoniny (<i>selective serotonin reuptake inhibitor</i>)
TFDD	Test do Wczesnego Rozpoznawania Otepienia i Różnicowania z Depresją (Test zur Früherkennung der Demenz mit Depressionsabgrenzung)????//ang
TSH	hormon tyreotropowy (<i>thyroid-stimulating hormone</i>)